

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра охорони праці та безпеки життєдіяльності

03-10-56М

Методичні вказівки

до проведення практичних занять
та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Соціально-економічні аспекти цивільної безпеки»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Охорона праці»
спеціальності 263 «Цивільна безпека»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІБА
Протокол № 6 від 02.03.2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни **«Соціально-економічні аспекти цивільної безпеки»** для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Довбенко Т. О. – Рівне : НУВГП, 2021. – 15 с.

Укладач:

Довбенко Т. О., канд. техн. наук, доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Відповідальний за випуск: Филипчук В. Л., д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Керівник групи забезпечення спеціальності Филипчук В. Л.

© Довбенко Т. О., 2021
© НУВГП, 2021

ЗМІСТ

1. Загальні положення	4
2. Тематичний зміст навчальної дисципліни	5
3. План проведення практичних занять	7
4. Питання до виконання самостійної роботи	9
5. Питання гарантованого рівня знань	10
6. Критерії оцінювання знань студентів	11
Література	15

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні вказівки розроблені для здобувачів спеціальності 263 «Цивільна безпека» денної та заочної форм навчання й передбачають надання допомоги в підготовці до лекційних і практичних занять, виконанні самостійної роботи та складанні підсумкових модулів із навчальної дисципліни «Соціально-економічні аспекти цивільної безпеки».

Силабус дисципліни «Соціально-економічні аспекти цивільної безпеки» розроблено відповідно до вимог освітньої- професійної програми за спеціальності 263 «Цивільна безпека».

Завдання курсу навчальної дисципліни «Соціально-економічні аспекти охорони праці» полягає в тому, щоб сформувати в здобувачів розуміння значення основних нормативних документів, які регламентують управління охороною праці на підприємстві, враховуючи економічні аспекти та соціальні наслідки.

На основі вивчення дисципліни студенти повинні *знати*:

- основні законодавчі документи з охорони праці;
- соціальні категорії сучасного суспільства;
- проблеми демографії в Україні;
- суть визначення продуктивності праці;
- оцінку затрат на охорону праці;
- визначення ефективності заходів і засобів профілактики виробничого травматизму і профзахворювань;
- порядок фінансування на охорону праці;
- фонди соціального страхування;
- оцінку соціальної та соціально-економічної ефективності охорони праці.

Вміти:

- розраховувати фонд на охорону праці підприємства;
- розрахувати затрати на охорону праці підприємства;
- визначати розмір фонду соціального страхування працівників від нещасних випадків, аварій, профзахворювань;
- розраховувати економічну ефективність заходів з охорони праці.
- дати загальну соціально-економічну оцінку основ охорони праці.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Тема 1. Генезис соціального та економічного розвитку праці

1. Динаміка процесів розвитку праці.
2. Категорійно-понятійний апарат соціально-економічного управління охороною праці.
3. Моделі, принципи, завдання .

Тема 2. Міжнародна організація праці в соціально-економічному аспекті прогресу суспільства

1. Міжнародна Організація Праці. Історія розвитку.
2. Конвенції, Рекомендації та структура МОП.
3. Соціальне партнерство та соціальний діалог.
4. Співпраця Міжнародної Організація Праці та України.

Тема 3. Національні імперативи соціально-економічного розвитку праці

1. Правове поле регулювання соціальних та економічних аспектів охорони праці.
2. Реалізація законодавства про працю на суб'єкті господарювання: режим праці та відпочинку, тривалість робочого дня, трудовий договір.
3. Принципи системи відповідальності в процесі порушень.

Тема 4. Соціальні механізми управління охороною праці

1. Соціально сутність праці та її функції.
2. Зміст і характер праці.
3. Види праці.
4. Мотивація трудової діяльності

Тема 5. Економічні аспекти охорони праці

1. Оцінка стану охорони праці на підприємствах, в організаціях та установах.
2. Витрати на покращення умов і охорони праці.
3. Методика оцінки економічної та соціальної ефективності заходів щодо покращення умов і охорони праці.

Змістовий модуль 2

Тема 6. Фінансування охорони праці. Фонди охорони праці та фонди соціального страхування

1. Фінансування охорони праці.
2. Фонди охорони праці суб'єкта господарювання.
3. Соціальні фонди України.

Тема 7. Національний добробут та демографія суспільства в контексті охорони праці

1. Населення як демоекономічна категорія.
2. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів.
3. Економічно активне та економічно неактивне населення.
4. Характеристики відтворення населення та ресурсів для праці.
5. Поняття про трудовий потенціал. Показники, що характеризують компоненти трудового потенціалу людини.
6. Людський капітал як соціально-економічна категорія.

Тема 8. Управління ресурсами, персоналом, документацією у сфері охорони праці

1. Еволюція й генезис основних концепцій управління персоналом.
2. Державне управління на соціально-економічному рівні. Діяльність профспілкових організацій. Колективний договір.
3. Управління соціальною та економічною документацією у сфері охорони праці.
4. Аудит та аутсорсинг з охорони праці.

Тема 9. Соціальна та економічна безпека діяльності як складові інтегрованої системи менеджменту організації і соціальної відповідальності бізнесу

1. Соціальна та економічна безпека діяльності системи менеджменту охороною праці.
2. Соціальні та економічні заходи безпеки соціальної відповідальності бізнесу організації, підприємства, установи.
3. Організації системи управління в області соціальної відповідальності суб'єкта господарювання.

Тема 10. Система управління ризиками у соціальних та економічних системах суб'єкта господарювання

1. Менеджмент-ризик суб'єкта господарювання: принципи, ознаки, керування.
2. Класифікація ризиків в системі управління ризиками суб'єкта господарювання.
3. Оцінка ризику, моніторинг, аналіз, способи покращення

Тема 11. Аналіз наукових досліджень соціального та економічного розвитку охорони праці

1. Актуальні питання охорони праці в наукових дослідженнях.
2. Соціальні та економічні аспекти вдосконалення системи управління охороною праці.

3. ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Оцінка стану безпеки праці суб'єкта господарювання.

1. Визначити коефіцієнт умов праці.
2. Встановлення ступеня втомлюваності працівників.
3. Розрахувати розмір зростання продуктивності праці.

Література [1]

Практичне заняття №2. Методи аналізу демографічних процесів

1. Визначити чисельність населення працездатного віку.
2. Встановити коефіцієнти народжуваності та смертності, життєвості, фертильності, природного приросту та середній темп росту та приросту населення.
3. Розрахувати структуру зайнятих в економіці у звітному періоді.

Література [1,7]

Практичне заняття №3. Розрахунок соціальної ефективності заходів з охорони праці.

1. Розрахунок показників, які характеризують стан виробничого травматизму (рівень професійного захворювання): для аналізу виробничого травматизму використовують статистичний метод – показники частоти, важкості і втрат робочого часу.

2. Розрахунок ефективності проведення заходів щодо покращення стану охорони праці на підприємстві: коефіцієнт рівня додержання правил охорони праці; відсоток зміни числа робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів по безпеці виробництва; відсоток зміни чисельності працівників, що працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм; відсоток зміни числа машин і механізмів приведених у відповідність з вимогами нормативних актів, що регулюють питання охорони праці; відсоток зміни кількості виробничих приміщень, приведених у відповідність вимогам актів, що регулюють питання охорони праці; зміну коефіцієнта частоти виробничого травматизму; зміну коефіцієнта важкості травматизму; зміну коефіцієнта частоти професійної захворюваності через незадовільні умови праці.

Література [1,7]

Практичне заняття №4. Розрахунки економічної ефективності заходів щодо попередження нещасних випадків на виробництві.

1. Розрахувати матеріальні затрати, пов'язані з виробничими травмами та профзахворюваннями.

2. Визначити економічну ефективність заходів з охорони праці та визначити річну економію заробітної плати за рахунок збільшення продуктивності праці в результаті проведення комплексу заходів щодо зниження травматизму.

Література [1,7]

Практичне заняття №5. Розрахунок соціально-економічної ефективності проведення комплексу заходів щодо поліпшення умов праці.

1. Розрахувати соціально-економічну ефективність проведених заходів щодо поліпшення умов праці, величину витрат на оплату скороченого робочого дня та додаткових відпусток при роботі в несприятливих умовах

Література [9]

Практичне заняття №6. Вивчення процесів управління документацією соціально-економічної складової

1. Аналіз наказів, положень, інструкцій щодо соціально-економічних аспектів управління охороною праці.

Література [1,7]

Практичне заняття №7. Встановлення ефективності затрат на охорону праці суб'єкта господарювання.

1. Розрахувати економічний ефект та ефективність проведених заходів з охорони праці.

Література [1,7]

Практичне заняття №8. Визначення ефективності умов праці.

1. Розрахувати показники ефективності витрат суб'єкта господарювання на заходи з охорони праці.

Література [1,7]

Практичне заняття №9. Кількісний розрахунок соціально-економічних ризиків.

1. Обчислити ризик травмування працівників зайнятих певним видом економічної діяльності.

Література [4]

4. ПИТАННЯ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Назва теми	Рекомендована література
1	Соціально-економічна оцінка ресурсів праці	1-5, 11-16
2	Економічні проблеми управління охороною праці	3,4,5,7,8,9
3	Види та порядок страхування працівників підприємств від нещасних випадків та профзахворювань	1,2,3,4,5
4	Економічне стимулювання працівників підприємств, організацій, установ	1,2,3,4,5, 11-16
5	Цілі, завдання і методи демографічного аналізу	1,2,3,4,5
6	Роль охорони праці в збереженні трудових ресурсів	1,2,3,4,5
7	Соціально-економічні аспекти управління охороною праці	3,9
8	Історія розвитку соціально-економічної складової системи управління охороною праці	1,2,3,4,5, 11-16
9	Економічні методи управління охороною	1,2,3,4,5

	праці	
10	Чинники, що формують умови праці	1,2,3,4,5

5. ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО РІВНЯ ЗНАТЬ

1. Законодавча та нормативна база України з охорони праці.
- Принципи державної політики з охорони праці.
2. Нормативні документи щодо охорони праці працюючих.
3. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів.
4. Соціально-економічна сутність праці та її функції.
5. Мотивація трудової діяльності.
6. Економічно активне та економічно неактивне населення.
7. Фінансування охорони праці. Фонди охорони праці.
8. . Оцінка стану охорони праці на підприємствах, в організаціях та установах.
9. Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці.
10. Роль організації охорони праці в збереженні трудових ресурсів.
11. Трудовий договір. Робочий час. Медичні огляди працівників.
12. Відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті.
13. Зміст і характер праці.
14. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів.
15. Статистика травматизму та професійної захворюваності в Україні. Виробнича травма, види травматизму. Класифікація причин нещасних випадків.
16. Права та обов'язки працівників щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці.
17. 1. Людський капітал як соціально-економічна категорія.
18. Фонд соціального страхування України, порядок розрахунків. Обов'язки фонду, фінансування.
19. Методи аналізу травматизму.
20. Поняття про трудовий потенціал. Показники, що характеризують компоненти трудового потенціалу людини.
21. Економічне стимулювання охорони праці.
22. Види заохочень. Мотивація безпечної роботи.
23. Основні категорії соціології праці.
24. Трудові ресурси України.

25. Соціально-економічна оцінка ресурсів праці.
26. Система, критерії трудового потенціалу.
27. Економічні проблеми управління охороною праці.
28. Роль соціально-психологічного чинника в системі управління охороною праці.
29. Основні фактори, які впливають на формування і розвиток соціально-трудова відносин.
30. Соціальний діалог і партнерство в індустріальному суспільстві

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ
Критерії оцінки навчальних досягнень студентів та
конвертація сумарної кількості набраних балів у підсумковій
оцінці за національною шкалою розподіл балів

Рівень компетентності та критерії оцінювання	Кількість набраних балів	Для заліку
<p><i>Високий (творчий)</i> студент систематично за поточним й підсумковим контролю виявив глибокі знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно послідовно дав відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач та аналізувати достовірність одержаних результатів, допускаючи деякі неточності</p>	90...100	зараховано

<p><i>Достатній (конструктивно-варіативний)</i> студент за поточним й підсумковим контролю виявив міцні знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, аргументовано дав відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, допускаючи неточності і несуттєві помилки</p>	<p>82...89</p>	
<p><i>Достатній (конструктивний)</i> студент за поточним й підсумковим контролю виявив достатні знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, дав відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні (неістотні) неточності, достатні вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.</p>	<p>74...81</p>	
<p><i>Середній (репродуктивний)</i> студент за поточним й підсумковим контролю виявив посередні знання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, дав малоаргументовані відповіді на поставлені питання, які містять істотні неточності, слабкі вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.</p>	<p>64...73</p>	

<p>Достатній (репродуктивний) студент за поточним й підсумковим контролюями виявив слабкі знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, дав неточні або малоаргументовані відповіді на поставлені питання, з порушеннями послідовності викладення, слабкі вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач, допускаючи суттєві помилки.</p>	60...63	
<p>Низький (рецептивно-продуктивний) студент виконав значну частину видів навчальної роботи, за поточним й підсумковим контролюями виявив незнання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, допустив істотні помилки у відповідях на поставлені питання, невміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач (студент має право на повторний підсумковий контроль).</p>	35...59	не зараховано з можливістю повторного складання
<p>Низький (непродуктивний) студент виконав частину видів навчальної роботи, за поточним й підсумковим контролюями виявив незнання значної частини навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних рекомендованих літературних джерелах, допустив істотні помилки у відповідях на поставлені питання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень (студент обов'язково має повторно вивчити навчальну дисципліну).</p>	1...34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методом контролю є цілеспрямоване, систематичне спостереження викладача за діяльністю студентів.

Контроль знань студентів проводиться в усній, письмовій та комп'ютерній формах. Усне опитування здійснюється в індивідуальних (відповідь на запитання, яке в подальшому розбивається на ряд конкретних уточнюючих) та фронтальних (серія логічно пов'язаних між собою питань за невеликим обсягом матеріалів) формах. Підсумкове (модульне) тестування є комп'ютерною формою контролю знань студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довбенко Т. О., Abdullayev K. N., Білан Т. Р., та ін. Економічна безпека національного енергетичного сектору в умовах глобалізації : колективна монографія / За заг. ред. О. Л. Гальцової. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 280 с.
2. Гриньова В. М., Шульга Г. Ю. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб., К.: «Знання», 2010. 310 с.
3. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник К. : Знання, 2009. 290 с.
4. Березуцький В. В. Ризик-орієнтований підхід в охороні праці : монографія: LAP Lambert Academic Publishing, 2019. 108 с
5. Європейський вибір. Концептуальні засади економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки : Послання Президента України до Верховної Ради України. 2002 рік : *Урядовий кур'єр*. 2002. 4 червня. № 100.
6. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. К., 2010. 573 с.
7. Качана Є. П. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч.-метод. Посібник. Тернопіль : ТДЕУ, 2006. 373 с.
8. Акіліна О. В., Ільч Л. М. Економіка праці і соціально-трудові відносини : навчальний посібник. К. : Алерта., 2010. 734 с.
9. Методика визначення соціально-економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці. К. : Основа, 1999. 94 с.

10. Левашов І. Ю. Вони змінили світ. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 704 с.

11. ISO 26000 «Guidance on social responsibility», International organization for standardization, November 2010.

12. Цопа В. Від інтегрованих систем менеджменту компаній – до інтегрованої системи менеджменту безпеки. *Охорона праці: науково-виробничий журнал*. 2018. № 5. С. 24-31.

13. Тимченко Ф. Бережемо людей – зберігаємо бізнес. *Охорона праці: науково-виробничий журнал*. 2018. № 5. С. 14-18.

14. Закон України «Про охорону праці». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992, № 49, ст. 668.

15. Романчук А. А. Системний менеджмент охорони праці на підприємстві. Моделі управління: Інформаційний посібник. Частина 1: Іллічівськ, 2010. 250 с.

16. Трофімчук В. Наш вибір – інтеграція. *Охорона праці: науково-виробничий журнал*. 2015. № 5. С. 13-17.